

УДК 342.157.9(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.3.09>

Артьом Миколайович Лисюк,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
навчально-науковий інститут № 1 (курсант);*

 <https://orcid.org/0009-0001-2926-9922>,

e-mail: artemlysuk167@gmail.com;

Олена Геннадіївна Юшкевич,

*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра теорії та історії держави та права (професор);*

 <https://orcid.org/0000-0003-0024-6070>,

e-mail: el.iushkevich@gmail.com

ПРАВОВИЙ СТАТУС КУРСАНТА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

У статті здійснено комплексний аналіз законодавства України, підзаконних актів і наукових джерел, присвячених правовому статусу курсанта поліції. Виявлено фрагментарність його нормативного закріплення та відсутність уніфікованої дефініції, що зумовлює правову невизначеність. Обґрунтовано необхідність формування цілісної законодавчої моделі, яка інтегруватиме освітню та службову складові статусу курсанта. Запропоновано внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про вищу освіту» для забезпечення системності й адаптації підготовки майбутніх поліцейських до сучасних безпекових викликів.

Ключові слова: курсант поліції, правовий статус, заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, Національна поліція, права курсантів, обов'язки курсантів, службово-освітні відносини.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Правовий статус курсанта закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання Міністерства внутрішніх справ України є результатом поєднання двох нормативно закріплених позицій – статусу здобувача вищої освіти й одночасно суб'єкта служби в поліції. Такий подвійний характер зумовлює низку особливостей у правовому регулюванні, які не лише відрізняють курсанта від цивільного студента, а й ставлять його у специфічне становище щодо реалізації та обмеження прав, гарантій і обов'язків. Зважаючи на зростаючу роль інституцій системи МВС України у забезпеченні публічної безпеки,

теоретичне осмислення та нормативне уточнення правового становища осіб, які готуються до несення служби в межах цієї системи, набуває особливої актуальності.

Наявна нормативна база містить чимало фрагментарних положень, що визначають статус курсанта, зокрема в законах України, відомчих наказах МВС України, типових контрактах і статутах відповідних закладів вищої освіти. Водночас відсутнє єдине, узагальнене визначення правового статусу курсанта як комплексного суб'єкта, що функціонує в межах публічно-службових і освітніх правовідносин. Така неврегульованість породжує низку правових колізій у практиці, зокрема щодо меж дисциплінарної відповідальності, реалізації права на освіту та визначення обсягу його обмежень, порядку виплати грошового забезпечення чи обов'язку відшкодовувати витрати державі в разі дострокового звільнення.

Стан дослідження проблеми

У межах сучасної правової науки простежується зростання інтересу до питань визначення та нормативного регулювання правового статусу курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що функціонують у системі МВС України. Комплексний характер цього статусу зумовлює різноаспектність наукових підходів до його дослідження, що знайшло відображення в низці наукових публікацій.

У роботі М. Гурковського й О. Германа курсанти розглядаються як суб'єкти державно-службових правовідносин, що перебувають на перетині владних, освітніх і публічно-службових сфер. Науковці пропонують класифікацію курсантів за низкою ознак: формою здобуття освіти, спеціалізацією майбутньої служби, службовим статусом у структурі освітнього колективу та рівнем опанування освітніх програм [1].

Питання практичного залучення курсантів до охорони публічної безпеки та порядку в умовах дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану проаналізовано в публікації О. Александрової, С. Карапет'янця та Ю. Коломійця. Учені виокремлюють три категорії поліцейських сил, які залучаються до реагування на ускладнення оперативної обстановки, серед яких курсанти визначаються як представники резервного підсилення патрульної служби [2].

У статті М. Коваліва та С. Єсімова висвітлено теоретичні засади правового статусу курсантів як особливих суб'єктів державної служби в поліції. Досліджено нормативно закріплений порядок конкурсного відбору, зарахування та проходження служби в період навчання у відомчих закладах вищої освіти [3].

Окремим напрямом наукового аналізу є дослідження М. Шульги, присвячене поняттю та особливостям адміністративно-правового

статусу курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських [4].

Увагу науковців привертають і питання адміністративно-правового регулювання служби та навчання в закладах вищої освіти МВС України і Збройних Сил України. Так, у публікації М. Удода і Т. Бойко розглянуто порядок укладення освітнього контракту, підстави припинення навчання, особливості відшкодування витрат, понесених державою у процесі підготовки курсантів, а також порушено проблему нормативного врегулювання медичного забезпечення в умовах воєнного стану [5].

Мета і завдання дослідження

Метою статті є комплексне дослідження правового статусу курсанта закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України з урахуванням поєднання освітньої та службової складових цього статусу, а також виявлення проблемних аспектів його нормативного закріплення та реалізації на практиці.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких *завдань*: розкрити наукові підходи до визначення понять «правовий статус» та «правовий статус курсанта» у правовій доктрині; проаналізувати чинну нормативно-правову базу, що регламентує правовий статус курсанта в системі МВС України з урахуванням освітнього та службово-правового аспектів; визначити права, обов'язки, обмеження та гарантії, які випливають із подвійної природи правового становища курсанта, а також зміст його відповідальності; виявити прогалини та колізії у правовому регулюванні і сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення.

Наукова новизна дослідження

Здійснено комплексне теоретико-правове обґрунтування правового статусу курсанта поліції як особливого суб'єкта освітньо-службових правовідносин, що поєднує ознаки здобувача вищої освіти й особи, яка проходить службу в органах Національної поліції України. Уперше на підставі системного аналізу чинного законодавства, підзаконних нормативно-правових актів і спеціальної наукової літератури: сформульовано авторське визначення поняття «курсант поліції»; обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення єдиної уніфікованої норми, що системно регламентує права, обов'язки, гарантії та види юридичної відповідальності курсантів; запропоновано концептуальні зміни до національного законодавства.

Результати дослідження формують новий підхід до розуміння правового статусу курсанта поліції, який інтегрує освітню та службову складові в єдину нормативну модель, здатну забезпечити підвищення ефективності підготовки майбутніх поліцейських і зміцнення їхніх правових гарантій.

Виклад основного матеріалу

У правовій доктрині відсутній уніфікований підхід до визначення поняття «правовий статус особи», що зумовлює його різнотлумачення серед науковців і потребує спеціального аналізу.

Так, П. Рабінович розглядає правовий статус особи як інтегровану систему її суб'єктивних юридичних прав та обов'язків, що визначають становище індивіда у правовому полі держави [6, с. 84]. В. Котюк пов'язує правовий статус із закріпленою в чинному законодавстві сукупністю прав, свобод та обов'язків, які формують соціально допустимі й необхідні потенційні можливості особи реалізовувати свій правовий потенціал у межах суспільних відносин [7, с. 100–102]. На думку Ю. Стефанюка, правовий статус варто розуміти як закріплені у відповідних джерелах права та гарантовані державою суб'єктивні права і юридичні обов'язки [8, с. 44]. Н. Крестовська та Л. Матвеева визначають правовий статус як юридично закріплене положення особи в суспільстві, структура якого охоплює: правові норми та принципи, що його встановлюють; правосуб'єктність; основні права та обов'язки; законні інтереси; громадянство чи інший правовий зв'язок із державою; юридичну відповідальність [9, с. 204].

Узагальнюючи наведені доктринальні позиції та враховуючи потреби подальшого аналізу, в межах цього дослідження під правовим статусом особи пропонуємо розуміти нормативно визначений формат участі особи в суспільних відносинах, що закріплюється та гарантується державою за допомогою сукупності юридично значущих елементів, зокрема суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, гарантій їх реалізації та захисту, а також юридичної відповідальності за їх порушення.

Питання визначення правового статусу курсанта, зокрема курсанта поліції, у юридичній науці розглядається крізь призму загальної теорії держави і права та спеціальних досліджень, присвячених особливостям підготовки поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання. Аналіз наукових джерел свідчить про відсутність єдиного підходу до формулювання цього поняття, що зумовлено різноманіттям методологічних позицій, відмінностями у трактуванні змісту правового статусу особи та способів його нормативного закріплення.

Так, М. Шульга розглядає курсанта як індивідуального суб'єкта адміністративного права, наділеного спеціальним юридичним статусом, що поєднує ознаки подвійності та комплексності [4, с. 114]. Подібної позиції дотримуються М. Ковалів і С. Єсімов, які визначають курсанта як особливого суб'єкта державної служби в поліції, правовий статус якого формується на перетині норм освітнього та адміністративного законодавства [3, с. 78]. Водночас М. Гурковський та

О. Герман обґрунтовують доцільність розгляду курсантів закладів вищої освіти МВС України як суб'єктів державно-службових відносин, які, будучи посадовими особами, реалізують обмежені владні повноваження у сфері забезпечення та захисту прав і свобод громадян [1, с. 47].

Узагальнення наведених позицій свідчить, що в науковій літературі правовий статус курсанта розглядається як багатокомпонентне утворення, що поєднує ознаки статусу здобувача вищої освіти та суб'єкта публічної служби. Його зміст охоплює комплекс спеціально встановлених прав, обов'язків, гарантій їх реалізації та юридичної відповідальності, а також відображає подвійний – освітній та службовий – характер участі курсанта у правовідносинах.

Враховуючи узагальнене визначення поняття «правовий статус особи», а також наведені наукові підходи до характеристики правового становища курсантів закладів вищої освіти МВС України, доцільно визначити правовий статус курсанта як нормативно закріплене та гарантоване державою становище особи, яка навчається в закладі вищої освіти із специфічними умовами підготовки поліцейських. Цей статус включає взаємопов'язані елементи: суб'єктивні права, юридичні обов'язки, гарантії їх реалізації та захисту, а також юридичну відповідальність за їх порушення. Водночас він ураховує особливий порядок набуття цього статусу, виконання обмежених владних повноважень і поєднання освітньої та службової діяльності.

Теоретичні підходи до визначення правового статусу курсанта формують загальне уявлення про його зміст і структуру, проте їх повне розуміння можливе лише крізь призму чинного законодавства.

Правовий статус курсанта закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України ґрунтується на поєднанні двох взаємопов'язаних компонентів – освітнього та службового. Кожен із них має власну систему джерел, що визначають порядок набуття статусу, обсяг прав і обов'язків, гарантії їх реалізації та заходи юридичної відповідальності.

Термін «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання» вживається як у Законі України «Про вищу освіту»¹, так і у ст. 74 Закону України «Про Національну поліцію»², проте саме останній не розкриває його змістового наповнення. Як зазначає В. Романюк, такі умови охоплюють як обмеження (конкурсний відбір, вікові та медичні

¹ Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.08.2025).

² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.08.2025).

вимоги, замкнений характер соціального середовища, формування особливих професійної субкультури), так і переваги (високі стандарти дисципліни, гарантоване працевлаштування, державне забезпечення) [10, с. 242]. Їх установа не розглядається як дискримінація, оскільки вони зумовлені специфікою здобуття професійної кваліфікації.

Освітній аспект правового статусу курсанта закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України визначається передусім положеннями Закону України «Про вищу освіту», які закріплюють загальні засади функціонування закладів вищої освіти, права та обов'язки здобувачів, зокрема курсантів, а також умови укладення й розірвання контрактів.

Права курсантів, закріплені у ст. 62 Закону України «Про вищу освіту»¹, становлять комплекс можливостей, гарантованих державою для повноцінної реалізації освітніх і професійних потреб здобувачів вищої освіти. Вони включають академічні свободи (право на вибір освітньої траєкторії, участь у формуванні змісту навчання, вибір дисциплін і викладачів у межах, визначених законом та внутрішніми актами закладу). Курсанти мають право користуватися навчально-методичними матеріалами, науковими бібліотеками, матеріально-технічною базою, а також на безпечні та належні умови навчання і проживання.

Особливого значення для курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання набуває право поєднувати освітню підготовку із проходженням служби в Національній поліції України. Це забезпечує отримання відомчих соціальних гарантій, грошового забезпечення та форменого одягу. Крім того, курсанти можуть брати участь у студентському (курсантському) самоврядуванні, науково-дослідній роботі, культурно-спортивних заходах, що сприяє їхньому професійному становленню та всебічному розвитку.

Обов'язки курсантів, закріплені у ст. 63 Закону України «Про вищу освіту»², становлять нормативно визначену систему вимог, спрямованих на забезпечення належної організації та ефективного функціонування освітнього процесу. Вони охоплюють, зокрема, сумлінне та своєчасне виконання індивідуального навчального плану, що передбачає відвідування обов'язкових видів навчальних занять, участь у контрольних заходах та виконання завдань, визначених робочими програмами дисциплін. Курсанти зобов'язані дотримуватися

¹ Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.08.2025).

² Там само.

положень статуту закладу вищої освіти і правил внутрішнього розпорядку, що регламентують порядок організації навчальної, службової та побутової діяльності, забезпечують належний рівень дисципліни і безпеки. Важливою складовою є дотримання принципів академічної доброчесності, недопущення плагіату, фальсифікацій та інших проявів недобросовісної поведінки.

Гарантії реалізації прав курсантів, передбачені, зокрема, у статтях 59 і 62 Закону України «Про вищу освіту»¹, полягають у створенні умов для здобуття якісної освіти, реалізації академічних свобод, рівного доступу до освітніх ресурсів та захисту від дискримінації. У межах закладу ці гарантії охоплюють право на оскарження рішень адміністрації, отримання психологічної та соціальної підтримки, а також участь у формуванні внутрішніх правил, що регламентують освітній процес.

Ми поділяємо позицію Н. Пушкарьової, яка обґрунтовує, що Конституція України гарантує доступність і безоплатність вищої освіти, уточнюючи, що право на безкоштовне навчання реалізується на конкурсній основі. Водночас, враховуючи високу вартість платного навчання, держава законодавчо зобов'язується забезпечити рівний доступ до вищої освіти для соціально вразливих верств населення [11].

Відповідальність курсантів у сфері освітньої діяльності, закріплена у ст. 61 Закону України «Про вищу освіту»², полягає в обов'язку неухильно дотримуватися вимог навчальних планів, правил внутрішнього розпорядку та статуту закладу вищої освіти. Порушення цих вимог може спричинити дисциплінарні стягнення, відрахування або інші заходи, передбачені законодавством і відомчими нормативно-правовими актами. У закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання дисциплінарна відповідальність тісно пов'язана зі службовою, що зумовлено подвійним статусом курсанта – як здобувача освіти й одночасно поліцейського.

На прикладі Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті внутрішніх справ простежується комплексне нормативне врегулювання прав, обов'язків, гарантій та відповідальності курсантів у сфері здобуття освіти. Права курсантів включають доступ до навчально-методичних ресурсів, бібліотечних та електронних баз даних, участь у наукових дослідженнях, проектній діяльності та студентсько-курсантському самоврядуванні. До основних обов'язків належать сумлінне виконання

¹ Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.08.2025).

² Там само.

індивідуального навчального плану, відвідування обов'язкових занять (лекцій, практичних, лабораторних), своєчасне проходження контрольних заходів і дотримання правил внутрішнього розпорядку. Гарантії реалізації освітніх прав курсантів забезпечуються наданням індивідуального підходу до формування навчальних планів, доступом до сучасного навчально-методичного забезпечення, можливістю оскарження результатів оцінювання та подання звернень із питань побуту, безпеки й навчального процесу. Водночас у документі визначено і підстави притягнення курсантів до відповідальності в межах освітнього процесу¹.

Крім Закону України «Про вищу освіту», важливе значення для врегулювання освітньої діяльності курсантів у системі МВС мають постанови Кабінету Міністрів України², відомчі нормативно-правові акти, що деталізують порядок організації навчання та його окремих складових. Зокрема, наказ МВС України «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України» від 14 лютого 2008 р. № 69 визначає загальні засади планування, проведення та контролю освітнього процесу³, а наказ МВС України «Про затвердження Порядку проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України» від 18 вересня 2024 р. № 634 регламентує основні види практичної підготовки, серед яких навчальна практика та стажування⁴.

¹ Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті внутрішніх справ : затв. протоколом Вченої ради Харків. нац. ун-ту внутр. справ від 30.07.2024 № 9 // Харківський національний університет внутрішніх справ : сайт. URL: https://univd.edu.ua/files/generaldocs/osvitnii_protses.pdf (дата звернення: 10.08.2025).

² Див., наприклад: Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 № 1021 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-p> (дата звернення: 10.08.2025).

³ Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України : наказ МВС України від 14.02.2008 № 69 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0069320-08> (дата звернення: 10.08.2025).

⁴ Про затвердження Порядку проведення практичної підготовки здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 18.09.2024 № 634 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1487-24> (дата звернення: 10.08.2025).

Поряд з освітнім компонентом важливою складовою правового статусу курсанта у системі МВС України є *службовий аспект*, що визначає його місце та роль як особи, яка перебуває на службі в Національній поліції України і виконує обов'язки, зумовлені специфікою поліцейської діяльності. Цей аспект охоплює норми, які регламентують порядок проходження служби, коло службових прав і обов'язків, дисциплінарну підпорядкованість, гарантії соціального та правового захисту, а також підстави і процедури притягнення до відповідальності. Нормативну основу службової складової формують закони, підзаконні акти та відомчі документи, що регулюють діяльність поліцейських з урахуванням особливостей статусу курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання.

У службовому вимірі правовий статус курсанта закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України визначається положеннями Закону України «Про Національну поліцію». Відповідно до ч. 1 ст. 74 цього Закону підготовка поліцейських здійснюється в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які належать до сфери управління МВС України¹.

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 63 Закону України «Про Національну поліцію» ключовим елементом правового статусу курсанта є укладення контракту про проходження служби, що визначає правові межі службових відносин курсанта з органами поліції. Аналіз типової форми контракту про проходження служби в поліції дозволяє виокремити такі ключові *права курсанта*: отримання належних умов для виконання службових обов'язків; доступ у встановленому порядку до службової інформації, зокрема до інформації з обмеженим доступом, і матеріалів, необхідних для якісного виконання покладених завдань; своєчасне та повне отримання грошового забезпечення і передбачених законодавством компенсаційних виплат; користування гарантіями соціального та правового захисту тощо.

Обов'язки курсанта охоплюють широкий комплекс вимог, спрямованих на забезпечення належного рівня професійної підготовки та дисциплінарної відповідальності. Зокрема, курсанти зобов'язані: неухильно дотримуватися Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, а також Присяги на вірність Українському народові; сумлінно та професійно виконувати службові обов'язки відповідно до вимог законодавства, посадових (функціональних) обов'язків і наказів керівництва тощо².

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.08.2025).

² Там само.

Окремим обов'язком курсанта, закріпленим ст. 73 Закону України «Про Національну поліцію»¹, є проходження первинної професійної підготовки, яка становить обов'язковий етап набуття спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного виконання повноважень поліцейського. Така підготовка здійснюється за освітніми програмами та планами, затвердженими МВС України, що забезпечує уніфіковані стандарти підготовки та їх відповідність вимогам служби. Невід'ємною складовою первинної підготовки є базова загальновійськова підготовка.

Гарантії службового правового статусу курсанта, закріплені в контракті про проходження служби та визначені Законом України «Про Національну поліцію», охоплюють комплекс матеріальних, соціальних та медичних забезпечувальних заходів, спрямованих на створення належних умов для виконання службових і навчальних обов'язків (статті 95, 96, 102, 103 Закону України «Про Національну поліцію»²).

Відповідальність курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України є комплексною та охоплює кримінально-правовий, адміністративно-правовий, цивільно-правовий і дисциплінарний виміри (ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію»). Вона також визначається з урахуванням положень про бойовий імунітет, закріплений у Законі України «Про оборону України»³, та норм Дисциплінарного статуту Національної поліції України⁴.

Окрім законів України, правовий статус курсанта деталізується підзаконними нормативно-правовими актами. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку відшкодування особами витрат, пов'язаних з їх утриманням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 12 квітня 2017 р. № 261⁵ деталізує

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.08.2025).

² Там само.

³ Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (дата звернення: 10.08.2025).

⁴ Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> (дата звернення: 10.08.2025).

⁵ Про затвердження Порядку відшкодування особами витрат, пов'язаних з їх утриманням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та визнання такими, що втратили

фінансово-правові зобов'язання курсантів у разі дострокового розірвання контракту; наказ МВС України «Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських» від 6 квітня 2016 р. № 260¹ установлює процедури й умови виплати грошового забезпечення як чинника матеріальної мотивації та гарантії належного соціально-побутового забезпечення здобувачів освіти, що проходять службу.

Аналіз чинного законодавства свідчить про необхідність його подальшого вдосконалення з метою чіткого нормативного визначення правового статусу курсанта поліції та систематизації положень, що регулюють особливості його освітньої та службової діяльності.

Чинна нормативна база має низку структурних прогалин. По-перше, у Законі України «Про Національну поліцію» відсутнє законодавче визначення поняття «курсант поліції», що зумовлює правову невизначеність і ускладнює чітке окреслення цього статусу. По-друге, законодавство не містить єдиної комплексної норми, яка б у систематизованій формі закріплювала права, обов'язки, гарантії та види юридичної відповідальності курсантів. По-третє, воно лише частково враховує особливості проходження служби та організації освітнього процесу в умовах воєнного стану.

З огляду на зазначене доцільним є формулювання законодавчих пропозицій, спрямованих на усунення прогалин і створення цілісної, стабільної та передбачуваної нормативної бази, що відповідатиме сучасним потребам, зокрема в умовах воєнного стану.

Видається обґрунтованим доповнити Закон України «Про Національну поліцію» новою ст. 17-1 «Курсант поліції» у такій редакції:

«Стаття 17-1. Курсант поліції»

Курсант поліції – це особа, яка на підставі укладеного контракту проходить службу в Національній поліції України у статусі здобувача вищої освіти закладу вищої освіти із специфічними умовами

чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2017 № 261 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2017-п> (дата звернення: 10.08.2025).

¹ Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та здобувачам вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських : наказ МВС України від 06.04.2016 № 260 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16> (дата звернення: 10.08.2025).

навчання Міністерства внутрішніх справ України, поєднуючи освітню та службову діяльність із метою здобуття спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання повноважень поліцейського.

Правовий статус курсанта поліції визначається нормами Конституції України, законами України «Про Національну поліцію», «Про вищу освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», підзаконними нормативно-правовими актами та умовами контракту й охоплює систему закріплених прав, обов'язків, гарантій, обмежень і видів юридичної відповідальності».

Крім того, пропонуємо внести доповнення до ст. 74 Закону України «Про Національну поліцію», передбачивши положення, що регламентують особливості підготовки курсантів у період дії воєнного стану; сформувати єдину законодавчу норму, яка системно закріплюватиме права, обов'язки, гарантії та відповідальність курсантів поліції шляхом консолідації розпорошених положень, що нині містяться в різних законах та підзаконних актах; а також внести зміни до Закону України «Про вищу освіту», встановивши, що здобувачі освіти, які проходять службу в поліції у статусі курсантів, реалізують академічні права та свободи з урахуванням вимог службової дисципліни, визначених законодавством про Національну поліцію та умовами контракту.

Висновки

Комплексний аналіз чинного законодавства України, підзаконних нормативно-правових актів і спеціальної наукової літератури дав змогу всебічно дослідити та системно розкрити службово-освітній аспект правового статусу курсанта поліції. Встановлено, що сучасне правове регулювання цього статусу має фрагментарний характер і позбавлене внутрішньої системності: права, обов'язки, гарантії та види юридичної відповідальності курсантів закріплені в різних нормативних джерелах, які відрізняються за змістом і рівнем деталізації.

За результатами дослідження зроблено висновок про необхідність законодавчого закріплення чіткого визначення поняття «курсант поліції», яке б відображало його подвійний характер – як здобувача вищої освіти та одночасно особи, що проходить службу в Національній поліції України. Створення цілісної правової конструкції цього статусу дозволить інтегрувати освітню та службову складові в єдину нормативну модель, забезпечити узгодженість між законами та підзаконними актами та підвищити ефективність підготовки майбутніх поліцейських відповідно до сучасних безпекових викликів.

Список бібліографічних посилань: 1. Гурковський М. П., Герман О. В. Курсанти закладів освіти МВС України як суб'єкти державно-службових відносин. *Соціально-правові студії*. 2021. № 4 (14). С. 41–48. DOI: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2021-4-41-48>. 2. Александрова О. Р.,

Карапет'янц С. І., Коломієць Ю. М. Залучення курсантів закладів вищої освіти системи МВС до забезпечення охорони публічної безпеки та порядку під час дії воєнного стану в Україні // Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats : International scientific conference (Odessa, Ukraine, 23 December 2021) / Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine ; National Security and Defense Council of Ukraine ; Odessa State University of Internal Affairs et al. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. Рр. 183–187. **3.** Ковалів М. В., Єсімов С. С. Курсанти закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України – суб'єкти державної служби в поліції. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. Вип. 40. С. 73–80. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2020-40-73>. **4.** Шульга М. В. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. *Право і суспільство*. 2020. № 3, ч. 2. С. 112–119. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3-2.18>. **5.** Удод М. В., Бойко Т. М. Окремі питання адміністративно-правового регулювання проходження служби (навчання) в закладах вищої освіти МВС та ЗСУ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 414–416. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/96>. **6.** Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Київ ; Львів : Край, 2007. 188 с. **7.** Котюк В. О. Теорія права : навч. посіб. Київ : Вентурі, 1996. 208 с. **8.** Стефанюк Ю. В. Правовий статус особи: поняття і класифікація. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 42–45. **9.** Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 584 с. **10.** Романюк В. В. Вплив специфічних умов навчання у ВНЗ МВС України на здійснення підготовки поліцейських // Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 242–243. **11.** Пушкарьова Н. Ф. Конституційна гарантія доступності вищої освіти та принцип рівності: правовий аналіз на прикладі захисту прав соціально вразливих верств населення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 1, № 76. С. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.16>.

Надійшла до редколегії 18.08.2025

Прийнята до опублікування 15.09.2025

Lysiuk A. M., Iushkevych O. H. Legal Status of a Cadet at a Higher Educational Institution with Specific Training Conditions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

The article presents a legal and scholarly analysis of the legal status of a police cadet as a specific subject of service-educational legal relations, combining the functions of a higher education student and a person serving in the National Police of Ukraine. The aim of the study is to define the normative foundations and practical features of such status, identify gaps in its legislative regulation, and develop proposals for its improvement.

The relevance of the research is determined by the absence in the current legislation of Ukraine of a unified definition of the term “police cadet” and by the fragmentary nature of the normative consolidation of their rights, duties, guarantees, and types of legal liability. The scientific novelty lies in the proposed author’s definition of this concept, which comprehensively reflects its educational and service-related nature and takes into account current security challenges, in particular the needs arising during martial law.

Based on the analysis of the Laws of Ukraine “On the National Police”, “On Higher Education”, “On Military Duty and Military Service”, subordinate regulations of the Ministry of Internal Affairs, and relevant scholarly literature, it has been established that the current model of legal regulation does not ensure adequate stability and predictability. The study substantiates the expediency of introducing into the Law of Ukraine “On the National Police” a separate Article 17-1 defining the concept of “police cadet”, creating a unified legislative provision on the rights, duties, guarantees, and responsibilities of cadets, as well as supplementing Article 74 with provisions on the specifics of their training during martial law, including the adaptation of educational programs and the expansion of military and tactical training.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of applying the formulated proposals in legislative activities, regulatory work of the Ministry of Internal Affairs, and the unification of the subordinate regulatory framework governing service-educational relations. The implementation of the proposed changes will contribute to enhancing the effectiveness of training future police officers, ensuring a balance between the educational and service components of their activities, and strengthening the legal guarantees of police cadets.

Keywords: police cadet, legal status, higher education institutions with specific training conditions, national police, cadet rights, cadet obligations, service-educational relations.

